

«information technology», «cloud technology» are characterised. The peculiarities of the use of cloud technologies in the process of formation of ecological culture of future biology teachers are revealed. The possibilities of using cloud technologies by teachers and students during classroom and out of class sessions are covered. The features of Google Apps Education Edition Services are outlined, such as: Blogger service – for blogging on free environmental topics; Hangouts – for synchronous communication, file sharing and sharing, virtual e-board, video conferencing; Gmail – for instant messaging or voicemail; Google Calendar service – convenient for both personal and group use, used to create work scheduling, view work schedules, consultations, etc; Google Sites – site creation, which does not require deep specialist knowledge and skills, allows the teacher to create their own content, to exchange materials of different format, to perform synchronous and asynchronous, dialog and group communication; Google Docs – for remote collaboration between faculty and students on collaborative documents and projects, faculty – to control and manage student work; Google Video service – for safe placement and viewing of videos. The article demonstrates the feasibility of using cloud technologies to shape the ecological culture of future professionals. It is established that cloud technologies, together with traditional forms of organization of educational process, create new opportunities for individual and collective learning, contribute to improving the quality and effectiveness of training of future biology teachers in the modern information society.

Key words: future biology teacher, green culture, information technology, cloud technology, Google Apps Education Edition services.

УДК 378.015.31:316.64

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.72-2.57>

Шаров С. В.

АНАЛІЗ НАПРЯМКІВ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено аналізу методів та напрямків формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти у дослідженнях вітчизняних науковців. Зазначається, що соціальна компетентність є необхідним компонентом підготовки сучасного здобувача вищої освіти, яка дозволяє ефективно спілкуватися з одногрупниками та викладачами, займати активну позицію у навчальному закладі, уникати конфліктів тощо. З'ясовано, що соціальна компетентність формується різними шляхами. Впровадження у навчальну діяльність спеціального курсу дозволить опанувати знаннями, які стосуються сутності та значення соціальної компетентності. Участь у різних тренінгах дозволить навчитися встановлювати контакти з людьми, вирішувати конфлікти, ефективно взаємодіяти у соціумі, опрацювати конкретні практичні ситуації та способи реагування на них. Участь здобувачів освіти у наукових та виховних заходах дозволить забезпечити спілкування та обмін думками між учасниками процесу комунікації. Спілкування та взаємодія під час вивчення соціально-гуманітарних дисциплін забезпечить набуття особистого соціального досвіду та розвиток комунікативних здібностей. Висвітлені окремі шляхи розвитку соціальної компетентності студентів педагогічного університету. Цей процес має забезпечувати розвиток здатностей особистості комфортно почуватися в соціумі. З другого боку, студенти повинні навчитися формувати соціальну компетентність в учнів під час професійної діяльності у майбутньому. Зазначається, що в умовах інформаційного суспільства спілкування часто здійснюється у цифровому просторі. Тому майбутні вчителі повинні навчитися користуватися сучасними інформаційними засобами для конструктивного спілкування. У навчальному процесі доречно впроваджувати дисципліни, що стосуються критичного ставлення до інформації, проходити онлайн курси з медіаграмотності та соціалізації в суспільстві.

Ключові слова: ключові компетентності, соціальна компетентність, вища школа, студенти, соціалізація, майбутній учитель.

У наш час спостерігається орієнтація сучасної системи вищої освіти на використання компетентнісного підходу під час підготовки здобувачів освіти. Зазначена тенденція призвела до збільшення кількості наукових досліджень, присвячених компетентнісному підходу, а також викликала розробку відповідних методичних та нормативних документів. Маючи розвинуті загальні та професійні компетентності, майбутні фахівці зможуть підвищити власну конкурентоспроможність та обрати роботу, адекватну їх вподобанням та компетентностям.

На сьогодні розвинуті м'які компетентності є одним із важливих компонентів сучасного фахівця, у професійних обов'язках якого лежить спілкування та конструктивна взаємодія з іншими людьми. Однією із ключових компетентностей здобувача вищої освіти є соціальна компетентність, яка надає можливість ефективно спілкуватися з одногрупниками і викладачами, займати активну позицію у навчальному закладі, уникати конфліктів тощо.

Формування та розвиток соціальної компетентності студентів здійснюється через використання різних підходів та методик, аналіз яких надасть можливість виокремити найбільш вдалі та ефективні.

Наразі дослідження, присвячені компетентнісному підходу та формуванню соціальної компетентності зокрема, є актуальними. Це підтверджується значною кількістю наукових праць, які охоплюють різні аспекти зазначених проблем, відрізняються різноманітністю та міждисциплінарністю.

Формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти лежали у площині досліджень І. Зарубінської (розробка теоретико-методичних основ), О. Тогочинського (розробка авторської технології), С. Соболевої (використання соціально-гуманітарних дисциплін), І. Шпичко (застосування інноваційних технологій) та інших науковців. У працях Н. Бойчук, Н. Борбич, Т. Опалюк відображені питання формування соціальної компетентності майбутніх вчителів. Незважаючи на значну кількість досліджень, актуальним є аналіз підходів до формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти та майбутніх вчителів зокрема.

Метою статті є аналіз підходів та методик формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти, зокрема майбутніх вчителів, висвітлених у наукових працях вітчизняних дослідників.

Сучасний світ характеризується динамічністю економічних, політичних, суспільних процесів та різноманітністю суспільних зв'язків. В цих умовах соціальна компетентність є однією із важливих складових процесу соціалізації людини, рівень розвитку якої впливає на перебіг процесу соціальної адаптації та успішної життєдіяльності.

На думку І. Зарубінської, соціально компетентна людина вміє формувати власну життєву стратегію з урахуванням потреб соціальних груп, норм та правил, продуктивно співпрацювати з іншими людьми та групами людей, вирішувати конфлікти, підтримувати дружні стосунки, виявляти емоції у відповідності до ситуації тощо [3, с. 58].

На сьогодні формування та розвиток соціальної компетентності є одним із пріоритетних завдань сучасної системи освіти, поряд із формуванням професійних компетентностей. Водночас, для практичної реалізації завдань, пов'язаних із всебічним розвитком особистості у вищій школі, слід модернізувати існуючі педагогічні технології до нових умов, вдосконалювати процес підготовки майбутніх фахівців, створити умови для комунікативної взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу [10, с. 126].

Технологія формування соціальної компетентності студентів, зокрема майбутніх офіцерів, передбачає наявність декількох компонентів:

1. Впровадження в навчальний процес відповідного спецкурсу, який дозволить зацікавити студентів проблематикою соціальної компетентності, сформує у них масив знань щодо професійної та соціальної поведінки. Під час вивчення курсу студенти повинні опанувати різними видами поведінки в різних соціальних ситуаціях, навчитися прогнозувати хід міжособистісної взаємодії, сформувати власну соціальну відповідальність [6, с. 150].

2. З метою формування навичок соціальної взаємодії О. Тогочинський пропонує ввести у систему підготовки студентів відповідні тренінги, які нададуть можливість навчитися встановлювати контакти з людьми, уникати або вирішувати важкі проблемні питання, аналізувати власну діяльність у вигляді конкретних результатів, корегувати свою поведінку [6, с. 151].

3. Використання системи завдань, яка диференціюється за рівнем складності, цільовим призначенням тощо. У завданні повинно бути врахована соціальна мета, актуальність та життєвий досвід здобувача освіти, відобразитися цілі, а також умови та обставини, які допоможуть досягти бажаного результату [7, с. 210].

4. Самостійна діяльність, спрямована на обробку різноманітних джерел інформації та саморозвиток особистості [6, с. 153].

І. Шпичко у процесі формування соціальної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування застосовувала інноваційні технології, зокрема метод проектів, тренінги, ділові ігри, а також впроваджувала у процес навчання відповідний спецкурс [9, с. 224].

У нашому дослідженні до структури соціальної компетентності студентів педагогічного університету ми відносимо рефлексивний компонент, який передбачає здатність аналізувати свою поведінку та емоції, оцінювати виниклі ситуації та адекватно на них реагувати [11, с. 55]. Вибір рефлексії у якості структурного елемента соціальної компетентності є доречним, оскільки майбутній фахівець, зокрема майбутній вчитель, повинен завжди оцінювати свою поведінку та емоції під час взаємодії з учнями та вчасно реагувати на прояви зворонього зв'язку.

На думку Т. Опалюк, розвиток соціальної компетентності вчителів, що заснована на рефлексійній основі, потребує оновлення змісту та структури навчання, зокрема процесуально-діяльнісної компоненти, яка складається з форм, методів, прийомів тощо [4, с. 86]. На думку автора, спрямованість процесуально-діяльнісної компоненти навчання на розвиток соціальної рефлексії повинна передбачати оптимізацію навчальних дисциплін гуманітарного напрямку, використання практико-орієнтованих навчальних завдань, що мають соціально-рефлексивну спрямованість [4, с. 88].

Н. Бойчук, Н. Борбич у своїх дослідженнях використовували поняття «моделі компетентності», які надали можливість визначити чинники та умови ефективного формування соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів. У даному контексті під моделлю автори розуміли організовану за спеціальною методикою систему творчо-пошукової, самостійної, навчальної, виховної та пізнавальної здобувачів освіти, що дозволяє успішно сформувати соціальну компетентність [1, с. 37]. Сам процес формування соціальної компетентності передбачав наявність таких заходів:

– створення та впровадження в навчальний процес відповідного спецкурсу та з метою розвитку соціальної компетентності та створення можливості для самореалізації;

– організація низки виховних заходів, що надали можливість сформувати у студентів соціальне мислення та соціальний інтерес, залучити їх до волонтерської діяльності, збагатити соціальний досвід під час педагогічних практик;

– участь здобувачів освіти у різноманітних наукових заходах;

– залучення студентів до взаємодії з громадськістю, батьками [1, с. 40].

Ми поділяємо думку Н. Борбич та вважаємо, що крім наявного рівня професійно-педагогічних знань та навичок майбутній фахівець повинен бути готовим до вирішення життєвих проблем, комфортного існування та життєдіяльності в сучасному суспільстві, соціальної самореалізації [2, с. 167].

З огляду на це, формування соціальної компетентності студентів педагогічних університетів має забезпечувати, з одного, боку розвиток здатностей особистості комфортно почуватися в соціумі, уникати конфліктів, ефективно їх вирішувати. З другого боку, студенти повинні навчитися формувати соціальну компетентність учнів під час професійної діяльності у майбутньому. Аналіз наукових праць дозволив виявити основні шляхи та засоби формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти:

– впровадження у навчальний процес спецкурсів, які дозволять розвинути навички соціальної взаємодії, відрізняються змістовим наповненням залежно від спеціальності;

– проведення тренінгів та майстер-класів, що містять практико-орієнтовані завдання та передбачають вирішення різноманітних соціальних ситуацій;

– участь здобувачів освіти у наукових та виховних заходах, що сприяють спілкуванню та обміну думками між учасниками.

Майбутні фахівці повинні особисто комунікувати, взаємодіяти між собою, саморозвиватися, накопичувати соціальний досвід. На думку С. Соболевої, зазначені завдання легко реалізуються на заняттях з дисциплін соціально-гуманітарного циклу, які проводяться у формі дискусій, захисту соціальних проектів, ділових ігор [5, с. 203].

Під час розвитку соціальної компетентності у здобувачів вищої освіти слід враховувати динамічність та технологічну направленість сучасного суспільства. Наразі активно відбуваються процеси інформатици освіти, які призвели до трансформації педагогічних технологій, засобів навчання тощо [8, с. 200]. Зараз життєдіяльність та освітній процес відбуваються за рахунок обробки значного обсягу інформації, що часто подається у цифровому вигляді. Тому одним із завдань системи освіти є формування здібностей та умінь до обробки й пошуку інформації, а не тільки накопичення певного обсягу професійних та загальних знань.

У навчальному процесі доречно вводити дисципліни або принаймні навчальні теми, що стосуються критичного ставлення до інформації, використання інформаційно-комунікаційних технологій для спілкування та навчання. В цих умовах майбутні вчителі повинні бути обізнані у різноманітних електронних освітніх ресурсах та цифрових гаджетах.

Також слід звернути увагу на навички з медіаграмотності, які теж можна віднести до засобів взаємодії та спілкування з оточуючими людьми. Має місце опанування здобувачами вищої освіти спеціальними курсами, які розроблені провідними фахівцями та розташовані на платформах масових відкритих онлайн курсів, такі як «Критичне мислення для освітян» (Prometheus), «Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності» (EdEra) та ін.

Висновки. Отже, соціальна компетентність здобувачів вищої освіти є необхідним компонентом їх навчальної діяльності та фахової підготовки. Для її формування та розвитку застосовуються різноманітні технології та прийоми, що передбачають проведення майстер-класів та тренінгів, проектну та самостійну діяльність, виконання практико-орієнтованих завдань. Для розвитку соціальної компетентності здобувачів вищої освіти, зокрема майбутніх учителів, доречним є опанування сучасними засобами спілкування, розвиток медіаграмотності як здатності до критичного оцінювання інформації, проходження онлайн курсів від провідних закладів вищої освіти з медіаграмотності та соціалізації в суспільстві.

Використана література:

1. Бойчук П. М., Борбич Н. В. Модель формування соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2013. № 1. С. 35–44.
2. Борбич Н. Формування соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів як соціально-педагогічна проблема. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2014. № 10(1). С. 166–170.
3. Зарубінська І. Б. Компетентнісний підхід до формування змісту навчально-виховного процесу. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. 2010. Вип. 12. С. 53–60.
4. Опалюк Т. Інструментально-діяльнісна компонента соціальної рефлексії майбутнього вчителя. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2018. № 1-2. С. 85–91.
5. Соболева С. Формування соціальної компетентності майбутніх фахівців з економіки у процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2018. № 2. С. 197–206.
6. Тогочинський О. М. Експериментальне дослідження формування соціальної компетентності у слухачів вищих навчальних закладів МВС України. Науковий огляд. 2015. 2(12). С. 147–157.
7. Тогочинський О. М. Технологія формування соціальної компетентності у слухачів вищих навчальних закладів МВС України. Вісник Національного університету оборони України. 2014. 6(43). С. 208–213.
8. Шаров С., Постильна О. Інформатизація освіти і виховання як вектор розвитку сучасного суспільства. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2017. № 18. С. 199–204.

9. Шпичко І. Експериментальна перевірка ефективності формування соціальної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування. *Vzdelávanie a spoločnosť: medzinárodný nekonferenčný zborník*. 2016. 221–227.
10. Ярошенко О. Г. Навчальне спілкування студентів як чинник підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. *Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: Монографія*. Київ : Педагогічна думка, 2011. 260 с.
11. Sharov S. The structure of social competence of students in pedagogical university as a scientific problem. *Science and Education a New Dimension. Series: Humanities and Social Sciences*. 2019. VII(35), I.: 213. pp. 54–56.

References:

1. Boichuk P.M., Borbych N.V. (2013). Model formuvannia sotsialnoi kompetentnosti studentiv pedahohichnykh koledzhiv [Model of formation of social competence of students of pedagogical colleges]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka*, 1, pp. 35–44 [in Ukrainian].
2. Borbych, N. (2014). Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti studentiv pedahohichnykh koledzhiv yak sotsialno-pedahohichna problema [Formation of social competence of students of pedagogical colleges as a socio-pedagogical problem]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*, 10(1), pp. 166–170 [in Ukrainian].
3. Zarubinska I.B. (2010). Kompetentnisnyi pidkhid do formuvannia zmistu navchalno-vykhovnoho protsesu [Competent approach to the formation of the content of the educational process]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zb. nauk. pr.*, 12, pp. 53–60 [in Ukrainian].
4. Opaliuk T. (2018). Instrumentalno-diialnisna komponenta sotsialnoi refleksii maibutnoho vchytelia [The instrumental-activity component of the future teacher's social reflection]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka*, 1-2, pp. 85–91 [in Ukrainian].
5. Sobolieva S. (2018). Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z ekonomiky u protsesi vykladannia sotsialno-humanitarnykh dystsyplin [Formation of social competence of future specialists in economics in the process of teaching social and humanitarian disciplines]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 2, pp. 197–206 [in Ukrainian].
6. Tohochynskiy O.M. (2015). Eksperymentalne doslidzhennia formuvannia sotsialnoi kompetentnosti u slukhachiv vyshchykh navchalnykh zakladiv MVS Ukrainy [An experimental study of the formation of social competence among students of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Naukovyi ohliad*, 2(12), pp. 147–157 [in Ukrainian].
7. Tohochynskiy O.M. (2014). Tekhnolohiia formuvannia sotsialnoi kompetentnosti u slukhachiv vyshchykh navchalnykh zakladiv MVS Ukrainy [Technology of formation of social competence among students of higher educational establishments of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*, 6(43), pp. 208–213 [in Ukrainian].
8. Sharov S., Postylina O. (2017). Informatyzatsiia osvity i vykhovannia yak vektor rozvytku suchasnoho suspilstva [Informatization of education and upbringing as a vector of modern society development]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohika*, 18, pp. 199–204 [in Ukrainian].
9. Shpychko I. (2016). Eksperymentalna perevirka efektyvnosti formuvannia sotsialnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv sfery obsluhovuvannia [Experimental verification of the effectiveness of social competence formation of future specialists of service sector]. *Vzdelávanie a spoločnosť: medzinárodný nekonferenčný zborník*. 221–227. [in Ukrainian].
10. Yaroshenko O.H. (2011). Navchalne spilkuvannia studentiv yak chynnyk pidhotovky fakhivtsiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Educational communication of students as a factor of training of specialists in higher educational establishments]. *Psykhologo-pedahohichni zasady proektuvannia innovatsiinykh tekhnolohii vykladannia u vyshchii shkoli: Monohrafiia*. Kyiv.: Pedahohichna dumka. 260 s. [in Ukrainian].
11. Sharov S. The structure of social competence of students in pedagogical university as a scientific problem. *Science and Education a New Dimension. Series: Humanities and Social Sciences*. 2019. VII(35), I.: 213. pp. 54–56.

Sharov S. V. Analysis of directions for formation of social competence of higher education applicants

The article is devoted to the analysis of methods and directions of formation of social competence of higher education applicants in researches of domestic scientists. It is noted that social competence is a necessary component of the training of a modern higher education applicant, which allows him to communicate with classmates and teachers, take an active position in the educational institution, avoid conflicts and more. It has been found that social competence is shaped in different ways. The introduction of a special course in the training activities will allow you to acquire knowledge of the nature and importance of social competence. Participation in various trainings will allow to learn to establish contacts with people, resolve conflicts, effectively interact in society, work out particular practical situations and ways of responding to them. Participation of education applicants in scientific and educational activities will allow for communication and exchange of views between participants of the communication process. Communication and interaction while studying social and humanitarian disciplines will ensure the acquisition of personal social experience and the development of communication skills. Some ways of development of social competence of students of pedagogical university are highlighted. This process should ensure the development of the ability of the individual to feel comfortable in society. On the other hand, students need to learn how to build social competence for students in future professional activities. It is noted that in the information society communication is often carried out in the digital space. Therefore, future teachers should learn how to use modern information tools for constructive communication. In the educational process it is appropriate to introduce disciplines related to critical attitude to information, to take online courses on media literacy and socialization in society.

Key words: *key competences, social competence, high school, students, socialization, future teacher.*